

Антонишин Андрій Павлович
Аспірант 1-го року навчання
кафедри історії України і зарубіжних країн
Київського національного лінгвістичного університету

Становлення місцевої адміністрації на Поділлі в добу Гетьманату П.Скоропадського

29 квітня 1918 р. в Україні було здійснено державний переворот. Новий глава країни Гетьман Павло Скоропадський в своєму першому зверненні до народу України пояснював зміну влади необхідністю врятувати національну державність від катастрофи, що насувається через неспроможність Центральної Ради до повноцінного державного будівництва, свідченням чого є наростання кризових тенденцій в політико-соціальной і економічній сферах життя суспільства. Стратегічною метою своєї діяльності Гетьман проголошував створення суверенної і сильної України. На вирішення цього завдання була спрямована внутрішньополітична програма П. Скоропадського, її сутність полягала у створенні сильної одноособової влади, завдання якої - забезпечити припинення кризових тенденцій і здійснити стабілізацію всіх сфер суспільного життя, а потім - провести вибори до вищого представницького органу, який визначить майбутній державний устрій України [1].

Після проведення на початку травня законодавчого закріплення головних засад нового державного устрою П. Скоропадський приступив до практичної реалізації своєї політичної програми. Здійснити її було можливо лише при наявності дієздатної влади в регіонах України.

Для цього в Українській державі була проведена реформа місцевих адміністрацій, яка охопила і такий великий регіон, як Поділля, площа якого становила 42017,6 кв. км (36923,3 кв. верст) з населенням 4 179 930 осіб [5, с. 44].

Реформу розпочали проводити вже на початку травня 1918 р.- коли Гетьман прийняв рішення замість губернських і повітових комісарів ввести посади старост. Губернським старостою Поділля 13 травня 1918 р. гетьман призначив Сергія Івановича Кисельова, який приступив до виконання службових обов'язків 19 травня. Протягом місяця були призначені і приступили до виконання своїх обов'язків старости 13 повітів Подільської губернії [7, арк.10] (див. табл. 1).

Головною складовою частиною процесу створення сильної влади в регіонах стало розширення владних повноважень старост. З цією метою уряд здійснив розширення контрольно - розпорядчих функцій старост з адміністративних до політично – поліцейських.

Розширення адміністративних функцій старост найяскравіше проявилось у підпорядкуванні їм 18 травня 1918 р. новоствореного правоохоронного органу (Державної варти) і наданні 3 липня 1918 р. повноважень здійснювати позасудові арешти і висилку громадян за межі України. Зазначене липнєве розпорядження фактично припиняло дію задекларованого Гетьманом права недоторканості особи, яке могло бути обмежено лише судом, оскільки староста міг тільки за однією підозрою в антидержавній діяльності громадянина, навіть за відсутності прямих доказів цього, здійснити його арешт і висилку [6, арк. 73].

Важливою частиною процесу "встановлення єдиновладдя" на місцях стало підпорядкування адміністраціям установ військової влади. Це стало важливим

фактором посилення виконавчої влади в регіонах, оскільки в травні-червні 1918 р. діяльність Державної варти ще не була налагоджена, а в структурах військової влади вже були сформовані збройні підрозділи (охоронні сотні).

Окремою проблемою гетьманської системи управління були взаємовідносини адміністраторів з органами самоврядування, які категорично засудили гетьманській переворот і склали активну частину політичної опозиції новому режиму.

Сам Скоропадський дотримувався невисокої думки про органи самоуправління зразка 1917-1918 рр. і особливо щодо професіоналізму їх особового складу, який, на думку Гетьмана, влаштував, де міг саботаж [3, с. 204].

Не відкидаючи загалом права територій на місцеве самоврядування, уряд Української держави вирішив створити ревізійні комісії для перевірки їх діяльності і за результатами перевірки вирішувати майбутнє кожного конкретного органу самоврядування.

В Подільській губернії тимчасові ревізійні, комісії, що працювали в червні-липні 1918 р., виявили різні форми антидержавної діяльності земств і міських дум політичного і економічного характеру.

В результаті багато земських установ було розформовано. Наприклад, в серпні 1918 р. старости припинили діяльність міських дум Вінниці, Гайсина, Кам'янця і Могилева-Подільського. В багатьох випадках органи самоврядування приймали рішення про саморозпуск.

В тих місцевостях Поділля, де земства і думи продовжували функціонувати, вони повністю підпорядковувались повітовим адміністраторам, яким 10 серпня 1918 р. губернський староста надав повноваження затверджувати порядок денний міських дум і дозволяти проведення їх засідань.

В червні 1918 р. поряд з повітовими і міськими земствами місцевій виконавчій владі були фактично підпорядковані органи самоврядування в сільській місцевості. В Подільській губернії, до складу якої входило 174 волості і 2299 сіл, всі відповідні органи самоврядування згідно з розпорядженням Міністра внутрішніх справ були розформовані старостами. Натомість гетьманська влада відновила дореволюційні установи управління сільськими місцевостями, які очолили новопризначені волосні старшини і сільські старости [4].

Таким чином, роль органів самоврядування в містах, повітах і сільських місцевостях була зведена до мінімуму, система управління стала жорстко централізованою.

Однією з останніх складових частин реформи місцевих адміністрацій став закон "Про штати управлінь губернських і повітових старост", затверджений П. Скоропадським 10 серпня 1918р. Закон визначав перелік посадових осіб, службовців державних адміністрацій 105 повітів 8 губерній України (Волинської, Катеринославської, Київської, Полтавської, Подільської, Харківської, Херсонської, Чернігівської). Очолював губернську адміністрацію староста, першим заступником якого вважались: помічник старости, інспектор Державної варти, керуючий канцелярією. Усього за штатами до роботи в Управлінні губернського старости залучалась 51 особа. Повітові державні адміністрації повинні були складатись з 14 осіб. Повітовому старості підпорядковувались помічник, секретар канцелярії, інші службовці. На утримання особового складу, кур'єрів, канцелярські видатки всіх управлінь губернських і повітових старост Української держави щомісяця виділялось 825 700 карбованців і, зокрема для Подільської губернії - 96 989 карбованців. Взагалі на утримання кожної губернської адміністрації виділялось щомісячно 22 725 карбованців, а фінансування управлінь повітових

старост встановлювалось в різному обсязі в залежності від розряду повітів. Щомісячно фінансування управління повітового старости I розряду складало 6 966 карбованців, а II розряду - 5 800 карбованців. До повітів I розряду вищезазначеним законом в Подільській губернії були віднесені Кам'янець-Подільський, Вінницький, Могилів-Подільський, Проскурівський, а до повітів II розряду - інші 9 відповідних адміністративно-територіальних одиниць [2].

Отже, в квітні 1918 р. на Україні було встановлено авторитарний режим Гетьмана Павла Скоропадського. Прагнення сконцентрувати всі владні повноваження в руках глави держави зумовило здійснення реформи системи управління, метою якої було створення підпорядкованої Гетьману, дієздатної (сильної) вертикалі влади. Реформа місцевих адміністрацій була проведена в травні - червні 1918 р. її головним результатом було налагодження діяльності державного апарату, створення централізованої і ефективної системи управління регіонами. Дієздатність губернських і повітових органів державної влади і управління була досягнута шляхом зосередження в руках старост всієї повноти влади, що забезпечило їм реальні важелі впливу на всі суспільні відносини на місцях.

1. Державний вісник. – 1918. - №1. – 16 травня.
2. Там само – №36. – 17 серпня.
3. Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918 року. – К., Філадельфія, 1995. – 493 с.
4. Слово Подолии. – 1918. - №36.
5. Харченко Т. Реформування органів місцевої адміністративної влади за доби гетьманату П.Скоропадського (1918р.)// Національна Академія Наук України. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень. Наукові записки. Серія «Політологія і етнологія». Випуск 9. – Полтава, 1999. – С. 43 – 48.
6. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України – Ф. 1793. – Оп. 1. – Спр. 9: Обіжники Губерніального Старости до Повітових Старост.
7. Там само. – Спр. 94: Про призначення губерніального старости та його помічників.